

Скоропад И.С., Балюк Б.Р. Механизм управления расходами предприятия

Рассмотрена проблема построения системы управления расходами, которая предусматривает осуществление управления в местах возникновения расходов, минимизацию общей величины расходов, в сочетании с рациональным размещением производственных ресурсов. Раскрыты теоретические аспекты управления расходами, а именно сформулировано понятие управления расходами, описаны функции, методы, принципы, предмет и основная цель управления расходами.

Ключевые слова: расходы, функции управления расходами, система управления.

Skoropad I.S., Balyuk B.R. Mechanism of management of enterprise charges

Is considered problem of construction of control system by charges, which foresees realization of management in the places of origin of charges, minimization of general size of charges, in combination with the rational placing of production resources. The theoretical aspects of management charges are exposed, the concept of management charges is namely formulated, functions, methods, principles, object and primary purpose, are described.

Keywords: charges, functions of management charges, control system.

УДК 338.22.021.2

Викл. Т.О. Сліпченко – Тернопільський НЕУ

**ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ МОНЕТАРНИХ РЕЖИМІВ
ТА КРИТЕРІЇ ЙОГО ВИБОРУ ДЛЯ УКРАЇНИ**

Проблема вибору форми реалізації грошово-кредитної політики не має однозначного вирішення і потребує детального аналізу основних монетарних режимів та специфіки їх використання. Розглянуто основні режими сучасної монетарної політики, проаналізовано критерії вибору оптимального монетарного режиму. Визначено основні напрямки впровадження монетарного режиму інфляційного таргетування в Україні.

Ключові слова: монетарна політика, інфляційне таргетування, монетарний режим, центральний банк, монетарне таргетування, монетарні інструменти, цінова стабільність.

Актуальність проблеми та її зв'язок із важливими науково-практичними завданнями. Грошово-кредитна політика є одним із найважливіших складників загальнодержавної економічної політики і від того, наскільки ефективно використовуються її інструменти, від адекватності монетарної політики реальним економічним умовам певною мірою залежить динаміка соціально-економічного розвитку держави. Проте щоразу виникає складна проблема узгодження стратегічних цілей монетарної та загальноекономічної політики (розв'язання конфлікту цілей). І хоча адаптація цінової стабільності як пріоритетної цілі монетарної політики є загальною для центральних банків, це не виключає вибору різних монетарних режимів, котрі якнайкраще слугують справі досягнення проголошеної цілі і які можуть бути предметом для дискусій.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Теоретичну основу досліджень монетарних режимів становлять праці зарубіжних науковців: Р. Дорнбуша, І. Фішера, Г. Саймонс, А. Лейонгуфвуда та вітчизняних економістів: В. Міщенко, С. Компанієць, О. Петрик. Варто зазначити, що дослідження правил монетарної політики активізувались у 90-х роках ХХ ст.,

їх можна класифікувати як спробу теоретичного осмислення і формалізації в узагальненому вигляді сучасної практики проведення монетарної політики. Вагомий внесок у розроблення правил монетарної політики зробили Г. Торнтон, У. Бегхот, К. Віксель, М. Фрідмен. Серед сучасних дослідників правил монетарної політики – Л. Свенсон, Г. Рудебуш, М. Кінг, Ч. Гударт, Р. Харісон, Д. Хендерсон та ін.

Постановка завдання. Проаналізувати основні монетарні режими та охарактеризувати критерії його вибору. Визначити оптимальний монетарний режим для України та вказати напрями його запровадження.

Викладення основного матеріалу дослідження. У практиці центральних банків існує багато методів досягнення основної мети монетарної політики, різного роду режимів та інституційних особливостей монетарної політики. Категорію "монетарний режим" вперше використав англійський економіст А. Лейонгуфвуд. За його визначенням, монетарний режим – це "по-перше, система очікувань, яка обумовлює поведінку суспільства, по-друге, послідовний характер поведінки монетарної влади, яка підтримує ці очікування" [5, с. 135]. У цьому випадку монетарний режим можна визначити, як систему інституцій і механізмів, які покликані забезпечити досягнення монетарних цілей шляхом генерації очікувань суспільства стосовно дій суб'єктів монетарної влади і останніх стосовно реакції суспільства на їхні дії. А. Лейонгуфвуд виділяв два типи монетарних режимів: дискреційні та конституційні (так звані "правила"). За конституційних режимів правові норми накладають обмеження на зростання грошової маси. За дискреційних режимів таких обмежень немає – відповідні рішення приймає монетарна влада. У ширшому розумінні монетарний режим трактується "як сукупність правил та процедур впливу на здатність грошей виконувати свої функції".

За дискреційної монетарної політики (discretionary policy) центральний банк не заплановано реагує на будь-які зміни економічної кон'юнктури. У разі реалізації грошово-кредитної політики через правило монетарної політики (monetary policy rules) центральний банк примусово або ж самостійно бере на себе певні зобов'язання. Так, наприклад М. Фрідмен, пропонував ввести законодавчі обмеження відносно можливостей Федеральної резервної системи збільшувати грошову масу в певному обсязі, тобто ввести елементи так званої грошово-кредитної конституції, згідно з якою погоджувались дії всіх суб'єктів ринку [3, с. 67].

Режими монетарної політики в сучасному розумінні увійшли в практику грошово-кредитного регулювання з початку 70-х років ХХ ст. У другій половині ХХ ст. антиінфляційна політика стала основним пріоритетом діяльності центральних банків більшості країн. Було вироблено методи монетарної політики, які базувались на принципах підзвітності автономного центрального банку суспільству, прозорості його політики і передбачали використання чітко структурованої системи цільових орієнтирів монетарної політики. Поступово у світі сформувалась система монетарного регулювання, в рамках якої, для досягнення основної довготермінової мети монетарної політики офіційно оголошується проміжний цільовий орієнтир (номінальний якор). Функції номінального якоря – стабілізація інфляційних очікувань та

дисципліна монетарної політики. Номінальний якір відображає прагнення монетарної влади досягнути певної змінної номінальної мети (таргет, target – (англ.) мета): динаміки грошової маси (монетарний якір, монетарне таргетування), показника інфляції (інфляційний якір, таргетування інфляції). Ще одним типом номінального якоря є фіксація або прив'язка ціни національної грошової одиниці, вираженої в іноземній грошовій одиниці – таргетування обмінного курсу. У цьому випадку країна приймає номінальний якір іншої країни або групи країн.

Таргетування певної величини стало формою для окреслення монетарних режимів, що дало змогу привести їх до певного спільного знаменника, коротко охарактеризувати їхні аналітичні фундаменти. Відповідно розрізняють спрямування на валютний курс (таргетування валютного курсу), на грошову масу (монетарне таргетування), на інфляцію (таргетування інфляції). Розрізняють також таргетування номінального доходу і номінальної заробітної плати, проте це лише теоретичні моделі, які не використовують на практиці. Фактично завжди в усіх країнах таргетується стабільність грошової одиниці. Але за умови збалансованої економіки, сталих співвідношень між основними грошово-кредитними показниками таргетування стабільності грошової одиниці, залежно від конкретної ситуації, може бути зведено до таргетування одного показника: інфляції, валютного курсу, грошового агрегату.

На початку 90-х років XX ст. вважали, що найкращих результатів в монетарній політиці можна досягнути, використовуючи як номінальний якір обмінний курс. Таргетування валютного курсу передбачає прив'язку курсу до валюти країни з низькою та стабільною інфляцією і де-юре, і де-факто, в такому випадку такий курс заслуговує на довіру всіх макроекономічних агентів, як наслідок, знижуються інфляційні очікування до рівня країни з низькою інфляцією, до валюти якої прив'язана місцева валюта. Однією з переваг цього режиму є те, що обмінний курс у ролі номінального якоря є індикатором, за яким легко спостерігати і який сприймається громадськістю як правило монетарної політики. Характерною рисою режиму підтримки стабільного валютного курсу є можливість раціональних економічних суб'єктів оцінити спроможність монетарної влади дотримуватись певних зобов'язань, використовуючи інформацію про наявні валютні резерви центрального банку, динаміку імпорту та експорту, структуру зовнішнього державного боргу. Водночас варто зазначити, що існує низка чинників, які негативно впливають на ефективність таргетування валютного курсу як монетарного режиму. По-перше, це відмова від проведення власної суверенної монетарної політики; по-друге, якщо країна, враховуючи специфіку структури економіки, чутлива до зовнішніх шоків, то це може підірвати довіру до всіх цільових орієнтирів, особливо зовнішніх. По-третє, стабільний номінальний валютний курс перешкоджає наближенню реального валютного курсу до реального ефективного валютного курсу [1, с. 23]. Варто зауважити, що таргетування валютного курсу часто виступає перехідним монетарним режимом, адже структурні зміни в економіці потребують зміни і реального валютного курсу.

Суть монетарного таргетування полягає в тому, що центральний банк, виходячи з цільового показника інфляції, оцінки потенційного зростання ви-

робництва і динаміки швидкості обігу грошей в рамках кількісного рівняння обміну ($MV = PY$) визначає цільовий темп росту грошових агрегатів і оголошує його громадськості. Основними перевагами монетарного таргетування як монетарного режиму є: "суверенність" – центральний банк обирає цільовий показник інфляції і має змогу коригувати політику залежно від внутрішніх змін обсягу виробництва; тісний зв'язок з інструментами монетарної політики, тобто високий рівень контролю з боку центрального банку, оскільки монетарні агрегати досить швидко вимірюються, то, відповідно, звіти про виконання монетарних таргетів доносяться до громадськості з досить короткими часовими лагами – до кількох тижнів.

Розглядаючи позитивні аспекти монетарного таргетування, на наш погляд, варто наголосити на тому, що якщо за режиму таргетування обмінного курсу номінальним якорем для громадських очікувань був актив, екзогенний стосовно громадськості і органів влади, то за монетарного таргетування цим якорем став ендогенний показник, який напряду залежить від монетарної влади – приріст грошової маси. Варто зазначити, що на сьогодні монетарне таргетування як монетарний режим майже не використовується, незважаючи на те, що практично всі центральні банки контролюють динаміку грошової маси. На наш погляд, це обумовлено тим, що по-перше, монетарне таргетування ефективне в умовах високого рівня інфляції, спричиненої саме монетарними чинниками, і по-друге, непостійність швидкості обігу грошей не дає змоги центральним банкам точно спрогнозувати динаміку попиту на гроші, що є ключовим аспектом монетарного таргетування.

Теоретичне обґрунтування прямого таргетування інфляції бере початок ще в працях І. Фішера та Г. Саймонса, які висловлювали пропозиції щодо стабілізації грошової одиниці за допомогою цінового індексу [6, с. 37]. Проаналізувавши різні джерела, в яких тією чи іншою мірою подається визначення режиму інфляційного таргетування [4] та узагальнивши їх, можна сказати, що інфляційне таргетування – це концептуальна система монетарного режиму, яка характеризується публічним проголошенням офіційної кількісної мети щодо інфляції (або інтервалу) на середньотермінову перспективу, яка закріплюється в законодавчому порядку та чітким розумінням і впевненістю в тому, що низька і стабільна інфляція є основною метою монетарної політики у довготерміновому періоді. Таким чином, проміжним орієнтиром монетарної політики є прогнозований показник інфляції, завдяки чому таргетування інфляції можна вважати випереджаючою, далекозорою (forward-looking) стратегією монетарної політики. Іншими словами, інструменти монетарної політики (зміна процентних ставок) використовуються не у відповідь на поточний показник інфляції, а на очікувану через 12-18 місяців інфляцію. Практично це інституційне закріплення набутих знань про часові лаги монетарної політики.

Пропонуємо виділити такі переваги режиму таргетування інфляції: забезпечення чіткого і зрозумілого орієнтира для всього суспільства та прозорості монетарної політики, що забезпечує контроль за монетарною владою з боку громадськості; врахування ролі часових лагів монетарної політики у разі використання її інструментів; збереження в умовах нестабільності функції попиту на гроші більш стійкого взаємозв'язку між інфляцією і короткотермі-

новими відсотковими ставками порівняно зі взаємозв'язком між грошовими агрегатами і короткотерміновими відсотковими ставками; гнучкість в реагуванні на шоки пропозиції.

Розглядаючи методи таргетування інфляції, виділяють "суворе таргетування (strict targeting), при якому чітко визначений кількісний показник інфляції виступає обов'язковою метою монетарної політики, і "гнучке таргетування" (flexible targeting), у тих випадках, коли кількісний орієнтир має певний діапазон змін [2, с. 8].

Варто зазначити, що наведені вище класифікація та аналіз режимів монетарної політики базуються на теоретичному положенні про можливість центрального банку використовувати лише один проміжний орієнтир (номінальний якір), щоб уникнути конфлікту цілей, який може негативно позначитись на ефективності грошово-кредитного регулювання, так звані повноцінні монетарні режими (full-fledged monetary policy regims). Водночас у практиці грошово-кредитного регулювання, зокрема в країнах з перехідною економікою, досить часто використовують змішані режими, за яких враховують сукупність цільових орієнтирів (наприклад, валютний курс та грошова маса), при цьому не завжди офіційно визначено пріоритети того чи іншого орієнтира. Найчастіше, на наш погляд, як змішаний режим розглядають полегшений варіант таргетування інфляції (inflation targeting lite – ITL) та вибіркове інфляційне таргетування (eclectic inflation targeting – EIT) [4, с. 17].

Враховуючи важливість для економічного розвитку України в довготерміновій перспективі цінової стабільності, вона, на наш погляд, і має стати основною метою грошово-кредитної політики. Обираючи для України основним монетарним устроєм таргетування інфляції, ми розуміємо, що це не короткотерміновий процес еволюції монетарного режиму, однозначно Україна потребує довготривалого перехідного періоду для реалізації всіх передумов для введення таргетування інфляції як основного монетарного режиму. Адже найефективнішою є монетарна політика із прозорими правилами, але спрямована у майбутнє, досить гнучка у контексті вирішення дилеми довготермінової цінової стабільності і стабілізації циклічності у процесі зростання. Якраз інфляційне таргетування найбільшою мірою відповідає завданням щодо вирішення зазначеної дилеми. Серцевина стратегії інфляційного таргетування полягає у досягненні стабільної та низької інфляції у довготерміновому періоді. Такий режим фокусує увагу тих, хто здійснює макроекономічну політику взагалі та монетарну політику зокрема, насамперед на перспективний стабільний розвиток економіки завдяки низькій та передбачуваний інфляції, а вже потім – на поточне вирішення проблем за рахунок майбутнього розвитку.

Отже, поєднуючи теоретичні засади запровадження політики плаваючого валютного курсу та перспективи відмови в майбутньому від режиму валютного таргетування в Україні, а також переходу на інфляційне таргетування із особливостями розвитку економіки України, на наш погляд, є доцільним запровадження перехідного періоду, протягом якого має бути забезпечено: підвищення ефективності операцій монетарної політики та, відповідно, збільшення в емісійній політиці НБУ частки операцій рефінансування і операцій із цінними паперами на відкритому ринку; впровадження практики

середньотермінового прогнозування (три роки) цільових орієнтирів грошово-кредитної політики; поступове посилення ролі відсоткової політики та відсоткового каналу в монетарному трансмісійному механізмі; поступову лібералізацію ринку капіталу; утримання курсу від значних номінальних змін у визначеному діапазоні, який у міру досягнення попередніх цілей, а також цілей дерегуляції внутрішнього ринку товарів та послуг, реформування фінансової політики держави поглиблюватиметься.

Та все ж варто зазначити, що економічна стабілізація не може відбутися завдяки лише виваженій монетарній політиці, стабільна національна валюта є необхідною, але не достатньою умовою економічного зростання. Будь-які спроби прив'язати монетарну політику лише до цінової стабільності за нинішньої структури економіки приречені на невдачу, а НБУ доведеться лише жорстко обмежити грошову пропозицію, що матиме наслідком передусім скорочення виробництва та економічну стагнацію.

Висновки та перспективи подальших наукових розроблень в цьому напрямі. Дуже важливим для ефективної реалізації монетарного режиму є можливість вільно маніпулювати монетарними інструментами. Обмеженість центрального банку у використанні монетарних інструментів знижує можливості адекватного реагування на макроекономічну ситуацію, не дає змоги вчасно реалізовувати необхідні заходи.

Отже, можна зробити висновок, що для успішної реалізації монетарного режиму необхідною умовою є незалежність центрального банку, чітка та комплексна система комунікацій центрального банку з усіма макроекономічними агентами, функціонування досконалої системи економічного аналізу та прогнозування, прозорість діяльності центрального банку. Наголосимо, що на практиці не виправданим є абсолютне протиставлення політики монетарних правил і дискреційної політики, яка передбачає певну свободу дій центрального банку. Звичайно, важко не погодитись з багатьма аргументами на користь розроблення та використання основних принципів та правил реалізації монетарної політики, проте, на наш погляд, не варто впадати в крайнощі, оскільки не менш важливим є забезпечення гнучкості грошово-кредитної політики, можливість використання різних варіантів її реалізації, які враховують особливості економічної ситуації, її тенденції, вплив зовнішніх чинників. Не варто забувати і про те, що на практиці поява нових економічних явищ може не вписуватись в рамки певних відомих правил. Отже, можна вважати, що вибір монетарного режиму здійснюється з метою структуризації зобов'язань центрального банку відносно стабільності грошової одиниці, врегулювання конфліктів між суб'єктами економічної політики, досягнення ефективної комунікації із суспільством стосовно цілей монетарної політики, механізмів прийняття і реалізації монетарних рішень і їхніх наслідків.

Література

1. **Илларионов А.** Реальный валютный курс и экономический рост / А. Илларионов // Вопросы экономики. – 2002. – № 2. – С. 19-28.
2. **Петрик О.І.** Цілі та основні режими сучасної монетарної політики / О.І. Петрик // Вісник НБУ. – 2006. – № 6. – С. 6-13.
3. **Фридмэн М.** Количественная теория денег / М. Фридмэн : пер. с англ. – М. : Изд-во "Эльф-Пресс", 1996. – 131 с.

4. Шаров О. Таргетування інфляції: світовий досвід та українські перспективи / Шаров О. // Вісник НБУ. – 2003. – № 7. – С. 15-19.
5. Ammer J., Freeman R. Inflation Targeting in the 1990 s / Ammer J., Freeman R. // Journal of Economik and Business. – 1995. – № 47. – P. 56-64.
6. Leijonhufvud A. Constitutional Constraints on the Monetary Powers of Government / Leijonhufvud A. – Constitutional Economics – Lexington, Mass: Lexington Books. – 1996. – 256 p.
7. Mishkin F. International experiences with different monetary policy regimes / F. Mishkin // NBER Working paper. – 1999. – № 6965. – P. 34-38.

Слипченко Т.О. Теоретический анализ монетарных режимов и критерии его выбора для Украины

Рассмотрены основные режимы современной монетарной политики, проанализированы критерии выбора оптимального монетарного режима, определены основные проблемы по внедрению инфляционного таргетирования в Украине.

Ключевые слова: монетарная политика, инфляционное таргетирование, центральный банк, монетарные инструменты, ценовая стабильность.

Slipchenko T.O. Theoretical analysis of monetary regimes and its selection criteria for Ukraine

The problem of choosing the form of monetary credit control policy dose not have a unique solution and requires detailed analysis of major monetary regimes and their specific use. The article examines the main modes of modern monetary policy, analysis criteria for choosing the optimal monetary regime.

Keywords: monetary credit control policy, inflation targeting, monetary regime, Central bank, monetary targeting, monetary policy tools.

УДК 338.43:330.322:001.895 Ст. викл. В.Б. Смолінський, канд. екон. наук – Львівський НАУ

**ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ**

Розглянуто проблеми розвитку підприємств аграрної сфери у напрямі їх інноваційної діяльності. Особливий акцент поставлено на необхідності розроблення інноваційної політики аграрних підприємств з метою підвищення ефективності їхнього функціонування.

Ключові слова: інноваційна діяльність, аграрні підприємства, політика.

Вступ. На сучасному етапі розвитку агропромислового комплексу поряд із багатьма іншими існує проблема інноваційного розвитку підприємств. Інноваційна діяльність є цілеспрямованим функціонуванням суб'єкта щодо створення, впровадження у виробництві та просування на ринок нових ефективних продуктів, науково-технологічних та організаційно-управлінських досягнень НТР, які приносять прибуток. Інноваційна діяльність підприємства забезпечує створення і розповсюдження інновацій – нововведень у сфері техніки, технології, організації праці й управління, що засновані на використанні досягнень науки і передового досвіду, які задовольняють конкретну суспільну потребу.

Проблемам функціонування підприємств аграрного сектору економіки присвячено наукові праці багатьох учених. Зокрема, це П. Березівський, В. Збарський, В. Зіновчук, О. Крисальний, В. Липчук, В. Месель-Веселяк, П. Саблук, Д. Олійник, Г. Черевко, М. Шульський, В. Юрчишин та ін. Вони розглядають теоретичні проблеми функціонування аграрних підприємств,